

ارزیابی رابطه بین پایداری مناطق روستایی و توسعه گردشگری روستایی با تعدیل‌گری درک مردم بومی در روستای قلات شیراز

محمد نجارزاده* - استادیار جامعه‌شناسی، دانشگاه سمنان، سمنان، ایران
مجید نعمت‌الهی - کارشناس ارشد مدیریت گردشگری گرایش بازاریابی، دانشگاه سمنان، سمنان، ایران
حسین بلوچی - دانشجوی دکتری مدیریت بازاریابی بین‌الملل، دانشگاه سمنان، سمنان، ایران

پذیرش: ۱۳۹۶/۰۶/۲۶

وصول: ۱۳۹۶/۰۴/۰۴

چکیده

همواره مردم بومی مناطق روستایی، نقش بسیار مهمی در تصمیم‌گیری‌های توسعه گردشگری روستایی دارند؛ به گونه‌ای که به عنوان یکی از اصول توسعه پایدار گردشگری شناخته می‌شوند؛ بنابراین، درک مردم بومی نسبت به توسعه گردشگری روستایی به مدیران و سیاست‌گذاران گردشگری در تصمیم‌گیری بهتر کمک می‌کند. در این راستا، هدف پژوهش حاضر بررسی رابطه بین پایداری مناطق روستایی و توسعه گردشگری روستایی با تعدیل‌گری درک مردم بومی است. جامعه آماری پژوهش، مردم محلی منطقه قلات شیراز است. بدین منظور، نمونه‌ای برابر با ۳۸۵ نفر بر اساس جدول مورگان و با روش نمونه‌گیری در دسترس انتخاب شد. داده‌ها با استفاده از پرسش‌نامه گردآوری شد. پایایی پرسش‌نامه با استفاده از آلفای کرونباخ و پایایی مرکب و روایی آن با استفاده از روایی هم‌گرا و واگرا مورد سنجش قرار گرفت. به منظور دستیابی به اهداف پژوهش، از رویکرد کمترین مربعات جزئی و مدل معادلات ساختاری استفاده شد. نتایج نشان داد بدون در نظر گرفتن درک مردم بومی به عنوان متغیر تعدیل‌گر، پایداری عمومی منطقه رابطه مثبت و معنی‌داری با توسعه گردشگری روستایی دارد و رابطه معنی‌دار همه ابعاد پایداری با توسعه گردشگری روستایی تأیید شده است؛ ولی با ورود متغیر درک مردم بومی به مدل ساختاری، از لحاظ اقتصادی دیدگاه مردم محلی نسبت به توسعه گردشگری مثبت نبوده است. از نگاه مردم بومی، جنبه‌های مثبت اقتصادی گردشگری قابل توجه نبوده و آثار منفی محیطی منطقه قلات با ورود گردشگر بیشتر شده است.

واژگان کلیدی: تعدیل‌گری، پایداری، کمترین مربعات جزئی.

مقدمه

گردشگری از ظرفیت خوبی به منظور کمک به توسعه مناطق روستایی برخوردار است (بل^۱ و همکاران، ۲۰۱۵). گردشگری روستایی، عامل مهمی در حفظ و نگهداری طبیعت، فرهنگ و ارزش‌های سنتی به شمار می‌آید، به حفاظت، بازسازی کاخ‌های قدیمی و پژوهش‌های اجتماعی و تاریخی اهمیت ویژه‌ای می‌دهد و اعضای جامعه را به طبیعت و تاریخ سرزمین‌های دیگر علاقه‌مند می‌سازد (ژانگ^۲، ۲۰۱۲)؛ افزون بر این، با اهمیتی که به تاریخ مردم منطقه گردشگری می‌دهد، سعی در زنده نگه‌داشتن آداب و رسوم مردم محلی و ارزش‌ها و اعتقادات آنها دارد (پدفورد^۳، ۱۹۹۶: ۱۵)؛ از سوی دیگر، در روستاهای گردشگری، گسترش گردشگری پایدار و ظرفیت مثبت آن بسیار ضروری است. توسعه گردشگری پایدار به دنبال بهینه‌کردن مزایای گردشگری به گردشگر (تجربه آن)، صنعت (سودآوری) و مردم محلی (توسعه اقتصادی و اجتماعی) است (شارپلی^۴، ۲۰۱۴). این منافع، با در نظر گرفتن نقش مردم محلی به عنوان عنصری جدایی‌ناپذیر از گردشگری صورت می‌گیرد. درک مردم بومی^۵ نسبت به توسعه گردشگری روستایی^۶ یکی از عوامل مؤثر بر توسعه گردشگری پایدار روستایی محسوب می‌شود؛ با این حال، به نقش مردم محلی به عنوان یک مولد و سفیر فرهنگی که باعث افزایش بازدیدکنندگان و همچنین کسانی که به عنوان طرفداران توسعه گردشگری هستند، توجه کمی شده است (نانکو و گورسای^۷، ۲۰۱۲). بی‌توجهی به درک مردم محلی می‌تواند بین مردم محلی و گردشگر فاصله اندازد و اگر ادامه پیدا کند باعث از بین رفتن مسیر پایدار گردشگری روستایی شود (گیلز^۸ و همکاران، ۲۰۱۳).

در مناطق روستایی ایران و در راه رسیدن به توسعه گردشگری روستایی، مشکلات زیادی همچون پراکندگی بیش از حد روستاها، ضعف برنامه‌ریزی روستایی و نقش حاشیه‌ای آنها، سبب کندتر شدن مسیر توسعه شده است (آسایش، ۱۳۷۴: ۷). بی‌توجهی به بخش گردشگری به عنوان موتور محرکه توسعه روستایی و ناتوانی بخش کشاورزی در رقابت با سایر بخش‌های اقتصادی (صنعت و خدمات) در ایجاد اشتغال و درآمد و همچنین پایین بودن دانش فنی روستاییان و کم‌سوادی آنان، استفاده از ابزار و روش‌های نوین بهره‌برداری کشاورزی را مشکل ساخته است. افزون بر این، با توجه به نقشی که مردم بومی می‌توانند در تصمیم‌گیری‌های گردشگری ایفا کنند و با توجه به اهمیت بررسی نقش آنها که در مطالعات پیشین هم به آن پرداخته شد، بدون شک روند مسیر توسعه روستایی به نقش آنها بستگی خواهد داشت.

همان‌طور که اشاره شد، گردشگری روستایی با در نظر گرفتن مردم محلی، بازسازی سکونت‌گاه‌های انسانی و احیای آداب و رسوم محلی، به روند توسعه روستایی کمک خواهد کرد (ژانگ، ۲۰۱۲؛ شارپلی، ۲۰۱۴؛ پدفورد، ۱۹۹۶). در مقایسه با پژوهش ژانگ (۲۰۱۲) و پدفورد (۱۹۹۶)، تأکید راداک^۹ و همکاران (۲۰۱۲) بر مزایای اقتصادی گردشگری روستایی است. بر اساس یافته‌های این پژوهش، توسعه گردشگری روستایی به شکل ایجاد اشتغال، افزایش مخارج زندگی، تنوع اقتصادی، بازارهای کشاورزان و زیرساخت‌ها نمود پیدا می‌کند. اسنیسکا^{۱۰} و

1- Bel

2- Zhang

3- Pedford

4- Sharpley

5- Local People Perception (AP)

6- Rural tourism Development (DE)

7- Nunkoo & Gursoy

8- Giles

9- Radak

10- Snieska

همکاران (۲۰۱۴)، از لحاظ اهمیت دادن به جنبه‌های اقتصادی با راداک و همکاران (۲۰۱۲)، هم‌سو هستند. این پژوهشگران گردشگری روستایی را فعالیتی جذاب برای جوانان می‌دانند که باعث پر کردن اوقات فراغت آنان می‌شود. به طور کلی، می‌توان گفت در توسعه گردشگری روستایی، توسعه اقتصادی و فیزیکی از همه چشم‌گیرتر هستند؛ چراکه طیفی از اثرات مستقیم و غیر مستقیم را دربر می‌گیرد. اثرات مستقیم، شامل توسعه فیزیکی زیرساخت‌های گردشگری (اقامت، خرده‌فروشی، سرگرمی، جاذبه‌ها، سرویس‌های حمل‌ونقل و یا فرصت‌های شغلی حاصل از صنعت گردشگری) هستند و اثرات غیر مستقیم، آثار بالقوه بر میزان تولید ناخالص داخلی، موازنه تجاری و ظرفیت نظام اقتصادی ملی یا منطقه‌ای در جذب سرمایه‌های خارجی را می‌سنجند (ضیایی، ۱۳۸۸: ۸۴). افزون بر این، کسب و کارهای مرتبط با گردشگری، درآمدی را برای افراد به وجود می‌آورد که در نهایت سبب افزایش بهبود چهره مقصد و جامعه محلی می‌شود (گیلز و همکاران، ۲۰۱۳).

رکن‌الدین افتخاری و مهدوی (۱۳۸۵) سه دیدگاه راهبردی برای توسعه، راهبردی برای بازسازی سکونت‌گاه‌های روستایی و ابزاری برای توسعه پایدار و حفاظت از منابع طبیعی را در توسعه گردشگری روستایی نام می‌برند؛ می‌توان گفت، دیدگاه دوم با پژوهش‌های ژانگ (۲۰۱۲) و اسنیسکا و همکاران (۲۰۱۴)، در یک راستا هستند؛ چراکه هر دو، بر بازسازی سکونت‌گاه‌های انسانی تأکید دارند. با این حال، دیدگاه محتاطانه‌تری نیز وجود دارد که در آن گردشگری فرایند برنامه‌ریزی یکپارچه معرفی می‌شود که فرصت‌هایی را برای کاهش مضرات و حداکثر کردن منافع توسعه فراهم می‌نماید (رکن‌الدین افتخاری و قادری، ۱۳۸۱). استتیک^۱ (۲۰۱۲)، معتقد است، مفهوم گردشگری روستایی بایستی زنده نگه‌داشتن آداب و رسوم و فولکلور، سنت‌های خانوادگی و محلی، ارزش‌ها و اعتقاداتی که میراث مشترک را تشکیل می‌دهد را دربر گیرد. طبیعت و محیط روستا و میراث تاریخی و فرهنگی آن، شرط اصلی برای توسعه گردشگری روستایی است؛ زیرا این ویژگی‌ها در سال‌های اخیر گردشگران زیادی را به زندگی روستایی جذب کرده است.

با اینکه مزیت‌های توسعه گردشگری روستایی، همیشه عاملی انگیزاننده بوده است؛ اما بسیاری از مطالعات و نوشته‌هایی که درباره پیامدهای فرهنگی، اجتماعی گردشگری در مقاصد گردشگری به نگارش درآمده‌اند، صنعت گردشگری را به عنوان ابزاری برای تهاجم فرهنگی، تخریب باورها و ایجاد آثار ناهنجار اجتماعی معرفی کرده‌اند. چنانچه گویا صنعت گردشگری، مسئول هرچه برهنگی، پوشش نامناسب و رواج عبارات خارجی است (رنجریان و زاهدی، ۱۳۸۸: ۱۱۷). الگوی فرهنگی، شیوه‌های سنتی زندگی (الگوهای) که با الگوی فرهنگی جهانگرد متفاوت باشد) و در برخی موارد منحصر به فرد بودن یک مکان برای بسیاری از جهانگردان، جذابیت زیادی دارد. این الگوهای فرهنگی شامل آداب و رسوم، لباس، مراسم، شیوه‌های زندگی و باورهای مذهبی است که اغلب با زندگی روستایی همراه شده و ممکن است در برخی مکان‌های شهری، شیوع یابد؛ هرچند این الگوها، جذابیت بالقوه برای جهانگردان به حساب می‌آیند، ولی بایستی در ارائه الگوی فرهنگی و حد مشترک بین جهانگردان و ساکنان محلی به این منظور که مشکلی پیش نیاید دقت کرد (ضرغام بروجنی، ۱۳۸۹: ۱۷۶). مطالعه استایلیدیس و تریزیدو^۲ (۲۰۱۴)، نشان می‌دهد با وجود اینکه اثرات اقتصادی مثبتی به جامعه میزبان وارد می‌شود؛ اما در عین حال، اثرات اجتماعی و زیست‌محیطی گردشگری بیشتر جنبه منفی دارند.

در توسعه جهانگردی اگر به جز ارزش‌های اقتصادی، ارزش‌های دیگری ملاک انتخاب نباشد، بی‌گمان آینده این

1- Stetic

2- Stylidis & Terzidou

صنعت بسیار تاریک و مبهم خواهد بود. در چنین حالتی، توسعه جهانگردی باعث از میان رفتن منابع طبیعی و فرهنگی و انحطاط اخلاقی و ارزشی شده، کیفیت‌ها فدای کمیت‌ها می‌شود (الوانی و پیروزبخت، ۱۳۸۵: ۱۲۲)؛ بنابراین، بیشتر مطالعات مربوط به گردشگری بر اثرات زیست‌محیطی این صنعت تأکید دارند (نیکولاس^۱ و همکاران، ۲۰۰۹). این پژوهش‌ها، بر جنبه مثبت و منفی این اثرات اشاره دارند. سطح کیفیت زیست‌محیطی کشور یا منطقه و به‌ویژه کیفیت موجود نواحی بالقوه جهانگردی، افزون بر اینکه برای ساکنان محلی مهم است، برای جذب توریست‌ها نیز نکته مهمی تلقی می‌شود (ضرغام بروجنی، ۱۳۸۹: ۱۵۴). تصمیم‌گیری‌های مدیریتی در رابطه با محیط‌زیست، بایستی در راستای تحقق ارزش‌های عموم افراد باشد (نیکولاس و همکاران، ۲۰۰۹).

با نگاهی به تجربه سایر کشورها در رسیدن به سطح مناسب توسعه روستایی، می‌توان چنین برداشت کرد که از اصول اساسی رسیدن به این هدف، توجه به نیازهای مردم جامعه بومی است، توسعه باید از نقطه‌ای شروع شود که به سرعت نیازهای اساسی جامعه را تأمین کند. سیاست توسعه باید منطبق بر شرایط جغرافیایی کشور و منطقه مورد مطالعه و بدون تخریب منابع طبیعی باشد. بدیهی است ایجاد گردشگری روستایی بایستی فرصت‌هایی را برای جامعه روستایی به منظور بهبود وضع سکونت آنان فراهم آورد؛ به همین دلیل، فعالیت‌های روستایی به مشارکت جامعه محلی نیاز دارد؛ با این وجود، مشارکت جامعه به توانمندسازی جامعه محلی احتیاج دارد و این توانمندسازی جامعه، کلید اصلی رفاه جامعه و پایداری گردشگری است (سوتاوا^۲، ۲۰۱۲).

منطقه قلات در نزدیکی شهر شیراز، از دیرباز به دلیل دارا بودن ظرفیت‌های طبیعی و تاریخی خود، مورد توجه گردشگران بوده است؛ اما در این میان، پایداری اقتصادی^۳، اجتماعی و زیست‌محیطی منطقه بررسی نشده و نقش این عوامل در رسیدن به توسعه پایدار نادیده گرفته شده است. با توجه به اهمیت تجزیه و تحلیل عوامل پایداری گردشگری در روستاها و نقشی که مردم محلی می‌توانند بازی کنند، در این پژوهش به بررسی تأثیر تعدیل‌کنندگی درک مردم بومی نسبت به توسعه گردشگری در منطقه نمونه گردشگری قلات شهر شیراز پرداخته شده و نقش هر کدام از انواع پایداری گردشگری در توسعه گردشگری روستایی بررسی می‌شود. در بیشتر پژوهش‌های مرتبط، فقط به یک بُعد از پایداری پرداخته شده؛ اما در پژوهش حاضر، سعی شده است جنبه‌های اصلی پایداری هم‌زمان با یکدیگر بررسی شوند؛ بنابراین، هدف این جستار، بررسی اثرات مختلف پایداری مناطق روستایی بر توسعه گردشگری روستایی در منطقه قلات شیراز است. اثرات پایداری شامل پایداری اقتصادی، اجتماعی و زیست‌محیطی است. تأثیرات و روابط هر کدام از این عوامل، به صورت جداگانه سنجیده شده و با توجه به اهمیت نقش مردم محلی در تصمیم‌گیری‌های مرتبط با گردشگری روستایی، درک مردم بومی به عنوان عاملی که می‌تواند روابط پایداری و توسعه گردشگری روستایی را تعدیل کند، به عنوان متغیر تعدیل‌گر در نظر گرفته شده است.

مواد و روش‌ها

منطقه قلات به وسیله جاده ارتباطی آسفالتی شیراز - سپیدان، با شهر شیراز ارتباط دارد و در ۳۶ کیلومتری شمال غرب شیراز واقع شده است. این منطقه، در بخش مرکزی شیراز و دهستان دراک قرار گرفته است (شکل ۱). چشم‌انداز درونی روستا در بافت قدیم آن به شکل کوچه‌ها و راسته‌ها، دارای زیبایی معماری و فضاهای گردشگری، معابر و عقب و جلو نشستن واحدهای مسکونی است (شکل ۲). روستای قلات محیط بسیار زیبا و تقریباً بکر و دست‌نخورده‌ای دارد که باغ‌های محدوده روستا به این ویژگی‌ها جلوه‌ای خاص بخشیده است. یکی از مهم‌ترین

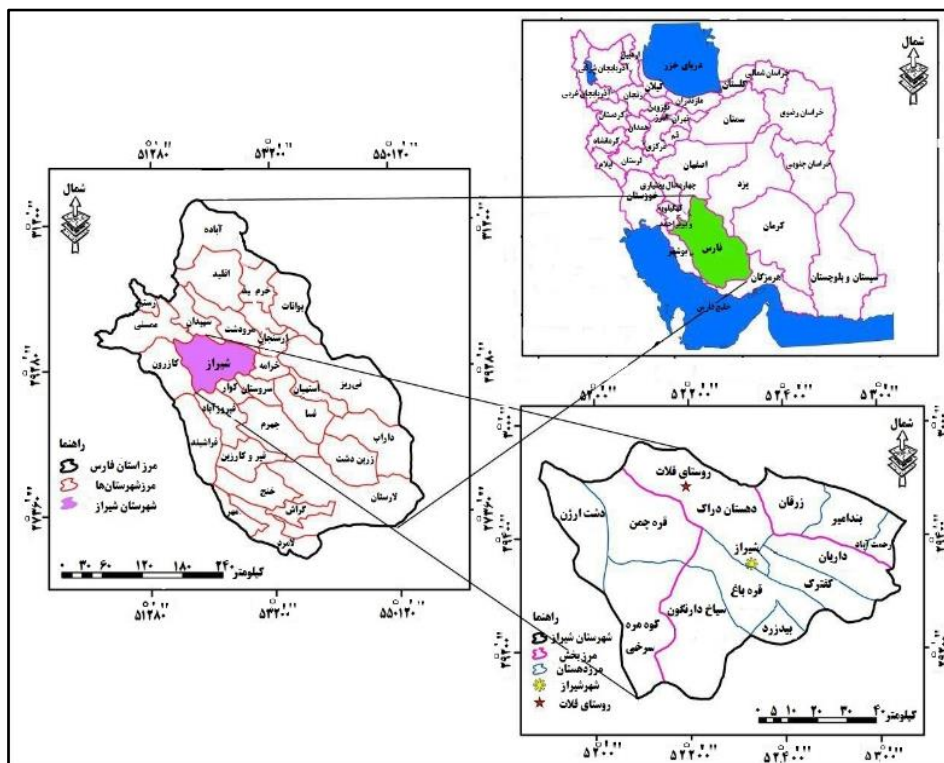
1- Nicholas

2- Sutawa

3- Economic Sustainability (EC)

جاذبه‌های گردشگری روستای قلات، چشم‌انداز بسیار زیبای آبشار قلات و وجود باغات سرسبز و پر بار در فصل بهار و تابستان و زیبایی درختان در فصل پاییز و وجود برف زمستانی با توجه به خشکی منطقه شیراز است. فاصله نزدیک روستا به شیراز، امکان استفاده از فضاهای تفریحی آن را به وجود می‌آورد، به طوری که در شرایط کنونی، محیط روستا برای تعطیلات روزانه و آخر هفته مورد توجه بسیاری از مردم شیراز قرار می‌گیرد. وجود رودخانه، کلیسا، مسجد قدیمی، حمام قدیمی، آسیاب قدیمی و قلعه قزل ارسلان نیز از جمله جاذبه‌های گردشگری منطقه است. گردشگران روزانه بیشتر به صورت خانوادگی است. برای تردد از شیراز به روستا، سرویس‌های منظم اتوبوس و سواری وجود دارد. یکی از راه‌های دسترسی و بهره‌برداری از جاذبه‌های منطقه، سرویس اتوبوس شرکت واحد از قصرالدشت به روستای قلات است. به علت نزدیکی روستا به شهر شیراز، گردشگران با وسیله نقلیه شخصی خود نیز به روستا می‌روند.

در این پژوهش، به بررسی تأثیر سه عامل پایداری اقتصادی، اجتماعی و محیط‌زیست بر توسعه گردشگری با تعدیل‌گری درک مردم بومی پرداخته شده است. جامعه آماری این پژوهش، مردم بومی منطقه قلات است. بر این اساس، با استفاده از جدول مورگان، تعداد ۳۸۵ نفر از مردم محلی انتخاب و پرسش‌نامه بین آنها توزیع گردید.

شکل ۱. محدوده مورد مطالعه (نقشه دهستان‌های کشور، مرکز ملی آمار، ۱۳۹۶)

شکل ۲. بخشی از بافت قدیم روستای قلات

ابزار اندازه‌گیری، پرسش‌نامه است که سه بخش دارد. بخش اول، جهت توضیح موضوع و آشنایی پاسخ‌دهنده در نظر گرفته شده است. بخش دوم، مشخصات عمومی پاسخ‌دهنده از جمله سن، تحصیلات فرد پاسخ‌دهنده و سابقه وی را دربر می‌گیرد. بخش سوم، سؤالات اختصاصی پرسش‌نامه (۲۵) سؤال است که با معیارها و شاخص‌های سنجش متغیرها مرتبط است و با استفاده از چند پرسش‌نامه استاندارد طراحی شده است. پرسش‌های متغیر پایداری اقتصادی^۱، متغیر پایداری زیست‌محیطی^۲ هر کدام ۵ سؤال و پایداری اجتماعی^۳ ۴ سؤال از پرسش‌نامه را شامل می‌شود. برای بررسی متغیر درک مردم بومی ۶ سؤال و برای سنجش توسعه گردشگری روستایی ۵ سؤال مورد استفاده قرار گرفته است. این پرسش‌ها، از نوع بسته بوده و بر اساس طیف لیکرت ۵ گزینه‌ای تنظیم گردیده است. در این پژوهش، اعتبار پرسش‌نامه با استفاده از دو روش صوری و اعتبار سازه (عاملی) به دست آمده است. روایی محتوا و ظاهری (صوری) پرسش‌نامه با استفاده از نظر خبرگان (خاکی، ۱۳۷۸: ۲۸۸) و روایی سازه با استفاده از روایی هم‌گرا و واگرا استفاده شد. به منظور تعیین پایایی ابزار مورد استفاده، از بررسی سازگاری درونی استفاده شد. یکی از روش‌های پرکاربرد برای ارزیابی پایایی مدلهای اندازه‌گیری، بررسی سازگاری درونی است (رستگار و سیاه‌سرانی کجوری، ۱۳۹۴: ۷۰۷). این روش، از روش پیشنهادی مقایسه سه شاخص اصلی (پایایی مرکب، آلفای کرونباخ و میانگین واریانس استخراج‌شده) با یک مقدار بحرانی (بگوزی و ایی^۴، ۱۹۸۸) محاسبه می‌شود. تمامی ضرایب پایایی مرکب بیش از حد بحرانی ۰/۷ (نونالی^۵، ۱۹۷۸) و تمامی ضرایب آلفای کرونباخ بیش از ۰/۵ (هایر^۶ و همکاران، ۱۹۹۸) را شامل شده‌اند. در نتیجه می‌توان گفت که پایایی مدلهای اندازه‌گیری در حد قابل قبولی است (جدول ۱).

در مرحله بعد، بررسی مدل اندازه‌گیری از طریق روایی سؤالات انجام شده است. سنجش روایی، سنجش میزان توانایی مدل‌های اندازه‌گیری برای ارزیابی پدیده مورد نظر است. در پژوهش حاضر، سنجش روایی ابزار سنجش، از طریق روایی هم‌گرا و واگرا صورت گرفت. به منظور بررسی روایی واگرا از معیار فورنل و لارکر^۷ مبتنی بر مقایسه ریشه دوم میانگین واریانس‌های استخراج‌شده^۸ با همبستگی‌های باقی‌مانده میان متغیرهای پنهان استفاده شده است.

جدول ۱. شاخص‌های سازگاری درونی مدل‌های اندازه‌گیری

پایداری اقتصادی	پایداری اجتماعی	پایداری محیطی	پایداری کلی مناطق	توسعه گردشگری	درک مردم بومی	
۰/۸۹۹	۰/۹۲۴	۰/۹۰۹	۰/۸۰۲	۰/۹۰۸	۰/۹۴۲	پایایی مرکب
۰/۸۵۹	۰/۸۹	۰/۸۵۹	۰/۷۲۸	۰/۸۷۲	۰/۹۲۷	آلفای کرونباخ
۰/۶۴	۰/۷۵۳	۰/۶۴	۰/۵۷۸	۰/۶۶۳	۰/۷۳۲	میانگین واریانس استخراج‌شده
۱/۶۸۴	۱/۲۸۹	۱/۵۳۸	۱/۲۷۱	۱/۴۹۶	۱/۲۹۳	میزان هم‌خطی

1 -Economic Sustainability (ES)

2- Environmental Sustainability (ES)

3- Social Sustainability (SO)

4- Bagozzi & Yi

5- Nonally

6- Hair

7- Fornell & Larcker

8- Average Variance Extracted

روایی واگرا (افتراقی) مفهومی تکمیل‌کننده است و در مدل‌سازی مسیری پی.ال.اس.^۱ دو معیار برای آن مطرح است: معیار فورنل - لارکر و آزمون بار عرضی. معیار فورنل و لارکر برای بررسی روایی واگرا، بیشتر شدن میانگین واریانس‌های استخراج‌شده از ۰/۵ است؛ به این معنی که یک متغیر پنهان می‌تواند به طور متوسط بیش از نیمی از پراکندگی معرف‌هایش را تبیین کند؛ افزون بر این، معیار فورنل - لاکر، روایی افتراقی را در سطح سازه ارزیابی می‌کند (آذر و همکاران، ۱۳۹۱). به طور کلی، روایی واگرا بیان می‌کند که آیا سازه‌ها بین خودشان تفاوت دارند؟ مقادیر میانگین واریانس استخراج‌شده نشان‌دهنده اعتبار هم‌گرایی متغیرهای اصلی پژوهش است (ملکی مین‌باش رزگه و همکاران، ۱۳۹۴). نتایج نشان می‌دهد روایی واگرای متغیرهای پژوهش مورد تأیید است (جدول ۲).

به منظور بررسی روایی همگرا، بارهای عاملی هر یک از متغیرها اندازه‌گیری شده است. روایی همگرا شاخص‌هایی را ارزیابی می‌کند که برای سنجش یک سازه در نظر گرفته شده‌اند. نتیجه یکسان شاخص‌ها، وجود همگرا را نشان می‌دهد. بارهای عاملی شاخص‌های درون هر سازه، نسبت به سازه بیرونی آن مقدار بیشتری دارد که این به معنای وجود روایی همگرا میان شاخص‌های هر یک از سازه‌های پژوهش است (جدول ۳).

بنابراین، نتایج بخش روش‌شناسی پژوهش نشان می‌دهد پایایی و روایی ابزار سنجش (پرسش‌نامه) مناسب است.

جدول ۲. نتایج همبستگی بین متغیرها با ریشه دوم میانگین واریانس استخراج‌شده

ضرب درک مردم محلی	ضرب درک مردم محیطی	ضرب درک مردم اقتصادی	ضرب درک مردم اجتماعی	توسعه گردشگری	پایداری اجتماعی	پایداری اقتصادی	پایداری محیطی	درک مردم محلی
								۰/۸۵۶
								۰/۳۰۸
								۰/۲۴۸
								۰/۲۵۱
								۰/۴۲۲
								۰/۰۷۲
								۰/۰۲۴
								۰/۰۴۳

جدول ۳. بارهای عاملی ترکیبی و متقابل

متغیر	سنجه	درک مردم محلی	پایداری محیطی	پایداری اقتصادی	پایداری اجتماعی	توسعه گردشگری	عدد معنی داری
درک مردم محلی	سؤال ۱	(۰/۷۳۵)	-۰/۰۲۸	۰/۰۱۵	۰/۱۲۶	۰/۰۸۷	<۰/۰۰۱
	سؤال ۲	(۰/۸۱۶)	-۰/۰۰۶	-۰/۰۰۸	۰/۰۳۱	۰/۰۵۷	<۰/۰۰۱
	سؤال ۳	(۰/۸۵۶)	۰/۰۲۳	۰/۰۶۹	-۰/۰۰۹	۰/۰۰۶	<۰/۰۰۱
	سؤال ۴	(۰/۸۶۹)	-۰/۰۸۶	۰/۱۰۵	-۰/۰۵۹	-۰/۰۳۳	<۰/۰۰۱
	سؤال ۵	(۰/۹۱۹)	۰/۰۵۹	-۰/۰۳۶	-۰/۰۲۴	-۰/۰۶۷	<۰/۰۰۱
پایداری محیطی	سؤال ۱	۰/۰۲۲	(۰/۶۹)	۰/۰۴۷	-۰/۰۰۵	۰/۱۳۴	<۰/۰۰۱
	سؤال ۲	-۰/۰۲۱	(۰/۸۵۷)	-۰/۰۵۴	۰/۰۷۷	۰/۰۵	<۰/۰۰۱
	سؤال ۳	۰/۰۵	(۰/۷۷۷)	۰/۰۹۲	-۰/۰۰۷	-۰/۰۱۵	<۰/۰۰۱
	سؤال ۴	-۰/۰۴۲	(۰/۹)	-۰/۰۴۹	۰/۰۰۶	-۰/۰۸۶	<۰/۰۰۱
	سؤال ۵	-۰/۰۰۷	(۰/۸۵۱)	-۰/۰۳۳	-۰/۰۱۲	-۰/۰۸۳	<۰/۰۰۱
پایداری اقتصادی	سؤال ۱	۰/۰۰۷	-۰/۱۱۱	(۰/۸۴۵)	۰/۰۵۴	-۰/۰۲۸	<۰/۰۰۱
	سؤال ۲	-۰/۰۳۱	۰/۰۱۲	(۰/۸۱۴)	۰/۰۹۵	-۰/۰۱۹	<۰/۰۰۱
	سؤال ۳	-۰/۰۲۹	-۰/۰۴۵	(۰/۸۶۲)	-۰/۰۷۴	۰/۰۳۹	<۰/۰۰۱
	سؤال ۴	۰/۰۸۹	۰/۰۳۲	(۰/۷۶۸)	-۰/۱۱۴	۰/۰۱۵	<۰/۰۰۱
	سؤال ۵	-۰/۰۳۲	۰/۱۱۸	(۰/۷۰۶)	۰/۰۳۳	-۰/۰۰۶	<۰/۰۰۱
پایداری اجتماعی	سؤال ۱	۰/۰۶۱	-۰/۰۱	-۰/۰۲۵	(۰/۸۴۸)	۰/۰۲۳	<۰/۰۰۱
	سؤال ۲	-۰/۰۰۷	-۰/۰۴۷	-۰/۰۱	(۰/۹۳۷)	-۰/۰۶۲	<۰/۰۰۱
	سؤال ۳	-۰/۰۴۴	۰/۰۳۴	-۰/۰۲۶	(۰/۸۴۲)	۰/۰۰۳	<۰/۰۰۱
	سؤال ۴	-۰/۰۱	۰/۰۲۶	۰/۰۲۹	(۰/۸۴)	۰/۰۳۸	<۰/۰۰۱
	سؤال ۱	۰/۱۰۳	۰/۰۲۶	۰/۰۱۱	۰/۰۲۱	(۰/۷۴۴)	<۰/۰۰۱
توسعه گردشگری	سؤال ۲	۰/۰۵۷	-۰/۱۰۹	۰/۰۹۵	-۰/۰۱۲	(۰/۸۴۱)	<۰/۰۰۱
	سؤال ۳	۰/۰۲۱	۰/۰۲۲	-۰/۰۵۹	-۰/۰۵۶	(۰/۸۶۷)	<۰/۰۰۱
	سؤال ۴	۰/۰۵۷	۰/۰۴	-۰/۱۱۴	۰/۰۱۸	(۰/۸۶۷)	<۰/۰۰۱
	سؤال ۵	-۰/۰۳۲	۰/۰۲۹	۰/۰۷۴	۰/۰۳۴	(۰/۷۴۸)	<۰/۰۰۱

توجه: مقدار معناداری برای شاخص‌های انعکاسی مقدار (۰/۰۵ < عدد معناداری) است.

به منظور مشخص کردن اثر تعدیلی، از شاخص اندازه اثر در نرم‌افزار وارپ پی. ال. اس^۱ استفاده شده است. اندازه اثر^۲ به صورت نسبتی از تغییرات R^2 روی بخشی از واریانس متغیر مکنون درون‌زا است که به صورت تبیین نشده در مدل باقی می‌ماند. طبق نظر کوهن^۳ (۱۹۸۸)، مقادیر ۰/۰۲، ۰/۱۵ و ۰/۳۵ برای f^2 به ترتیب بیانگر اثر کوچک، متوسط و بزرگ است (شکل ۳). در اینجا (β): ضریب رگرسیون و (P): سطح معنی‌داری روابط است. رابطه^۱، فرمول اندازه‌گیری شاخص اثر را نشان می‌دهد.

$$f^2 = (R^2_{Included} - R^2_{Excluded}) / (1 - R^2_{Included})$$

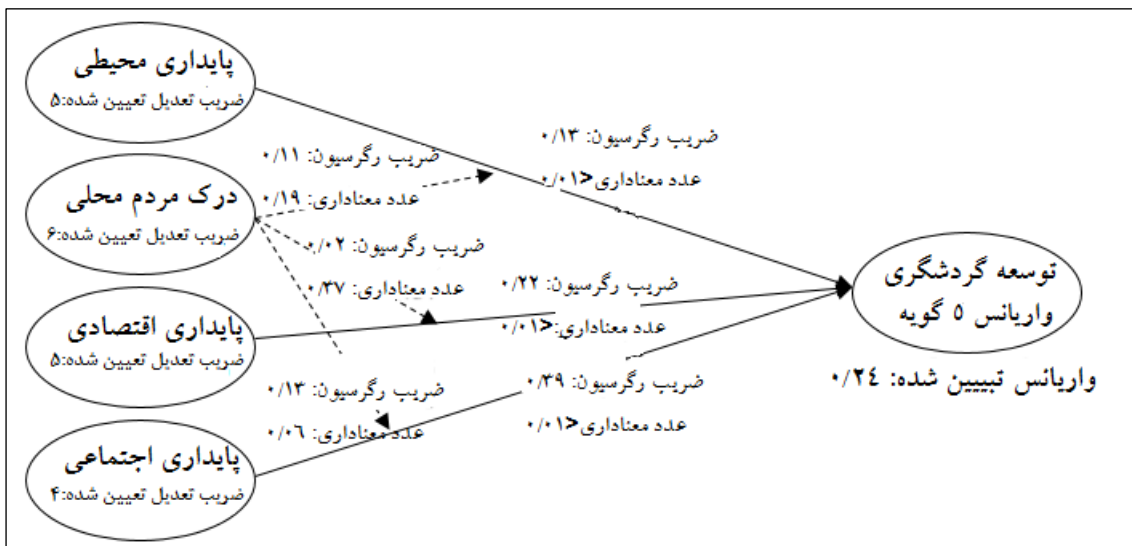
$$f^2 = (۰/۱۷ - ۰/۳۴) / (1 - ۰/۱۷) = ۰/۰۹$$

رابطه^۱

نتایج نشان می‌دهد که متغیر تعدیلی دارای اندازه اثر متوسط است.

1- WARP PLS

2- Cohen

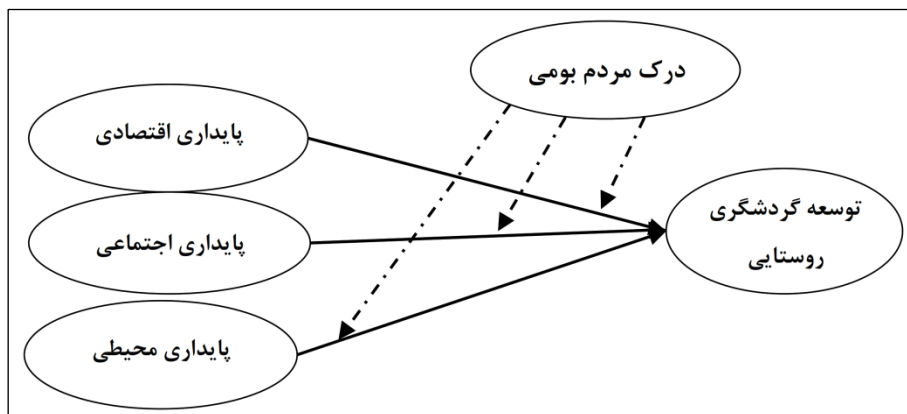

شکل ۳. مدل معادلات ساختاری با در نظر گرفتن متغیر تعدیل‌گر

در بخش‌های بعدی به بررسی هدف‌های اصلی پژوهش از راه مدل معادلات ساختاری پرداخته می‌شود. با توجه به مبانی نظری پژوهش، روابط بین توسعه گردشگری روستایی، پایداری اقتصادی، اجتماعی و زیست‌محیطی روستاها با توجه به نقش درک مردم بومی در چارچوب مدل مفهومی پژوهش نشان داده شده است (شکل ۴).

نتایج

نتایج پژوهش حاضر حاکی از آن است که بیشتر آزمودنی‌ها را جوانان ۲۰ تا ۳۰ سال تشکیل می‌دهند. ویژگی‌های کلی جمعیت‌شناسی پژوهش در جدول ۴ آمده است.

شکل ۴. مدل مفهومی پژوهش

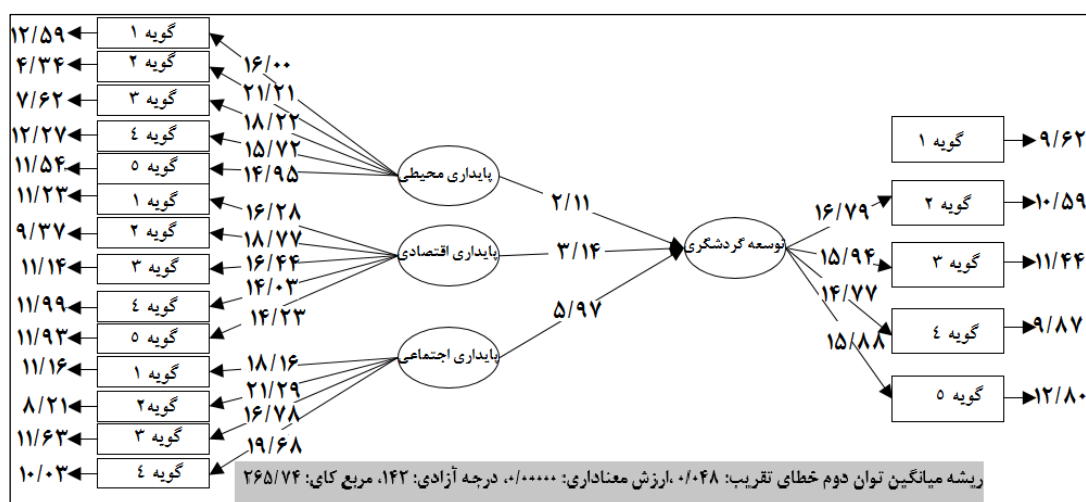
جدول ۴. ویژگی‌های جمعیت‌شناختی تا نمونه آماری

ویژگی	گزینه‌ها	تعداد	ویژگی	گزینه‌ها	تعداد
جنسیت	مرد	۲۵۶	وضعیت تأهل	مجرد	۲۷۴
	زن	۱۲۹		متاهل	۱۱۱
تحصیلات	زیر دیپلم	۵۳	سن	زیر ۲۰	۷۶
	دیپلم	۱۰۲		۲۰-۳۰	۱۲۳
	فوق دیپلم	۹۷		۳۱-۴۰	۷۵
	کارشناسی	۱۱۲		۴۱-۵۰	۶۹
	کارشناسی ارشد	۲۱	بالتر از ۵۰	۴۲	

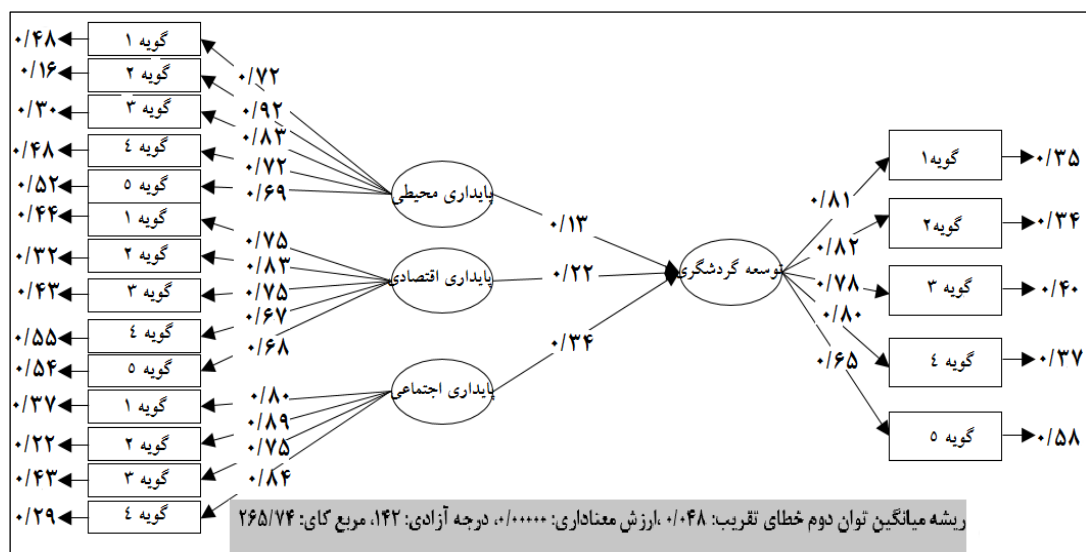
به منظور بررسی هدف‌های پژوهش (بدون متغیر تعدیل‌گر)، از آزمون تحلیل مسیر در نرم‌افزار لیزرل و پی‌ال‌اس استفاده شده است. معیار تأیید یا رد فرضیه، سطح معنی‌داری است. اگر سطح معنی‌داری فرضیه‌ای کمتر از ۰/۰۵ باشد، آن فرضیه تأیید می‌شود ($P > 0/05$). در ادامه شکل ۵ و ۶، به بررسی رابطه بین ۱ تا ۳ پژوهش می‌پردازد. این شکل‌ها، متغیرهای درک مردم بومی، پایداری اقتصادی، پایداری اجتماعی، پایداری زیست‌محیطی و توسعه گردشگری روستایی را نشان می‌دهد.

همان‌طور که نتایج مدل‌های معادلات ساختاری نشان می‌دهد، تأثیر پایداری اقتصادی، اجتماعی و زیست‌محیطی بر توسعه گردشگری با فاصله اطمینان ($< 0/01$) مورد تأیید قرار گرفتند. با ورود متغیر تعدیل‌گر، تأثیر پایداری اقتصادی بر توسعه گردشگری روستایی مورد تأیید قرار نگرفت.

نتایج حاکی از آن است که تعدیل‌گری متغیر درک مردم محلی برای متغیر اجتماعی معنی‌دار است. تعدیل‌گری در مردم محلی در رابطه بین پایداری اقتصادی با توسعه گردشگری روستایی و پایداری زیست‌محیطی بر توسعه گردشگری معنی‌دار نبود. شکل‌های ۷ و ۸ و ۹ نمودارهای متغیر درک مردم در دو حالت درک بالا و پایین را نشان می‌دهد.

شکل ۵. مدل معادلات ساختاری بدون در نظر گرفتن متغیر تعدیل‌گر در حالت معنی‌داری

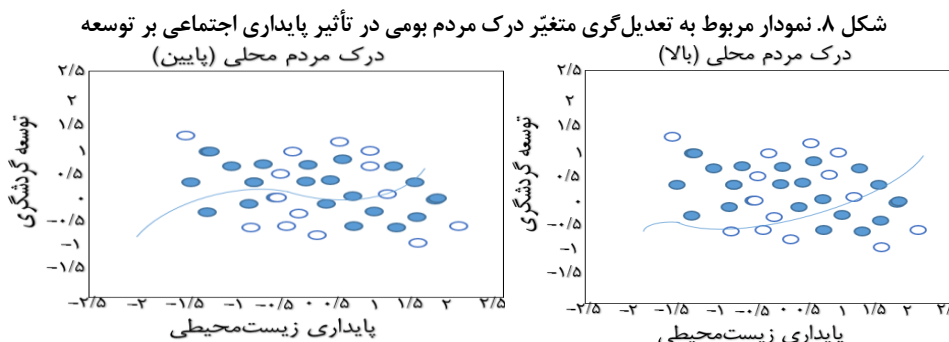
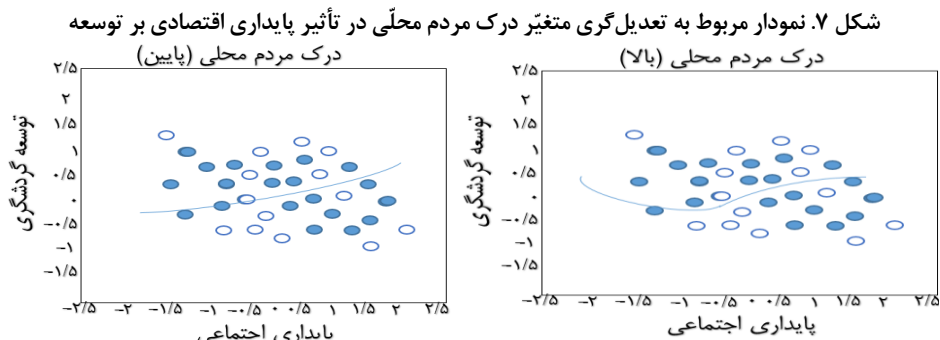
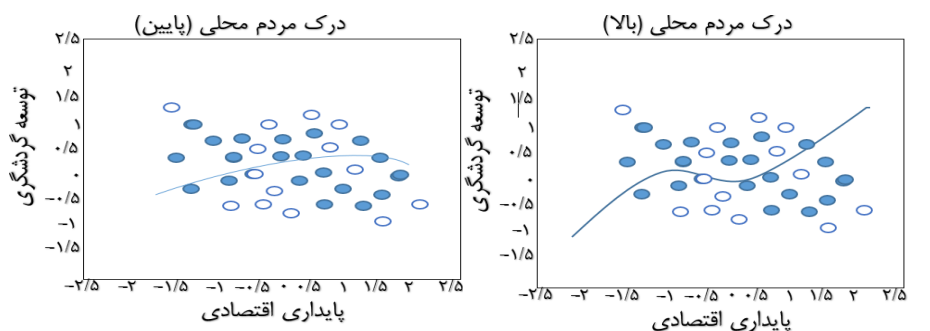

شکل ۶. مدل معادلات ساختاری بدون در نظر گرفتن متغیر تعدیل‌گر در حالت ضرایب استاندارد

زمانی که درک مردم محلی پایین است (شکل چپ)، تأثیر این متغیر بر رابطه (پایداری اقتصادی - توسعه گردشگری) با شیب ثابت در حال حرکت است؛ اما این ثابت، هنگامی که درک مردم محلی بالاست ثابت نبوده و دارای نوسانات رفتاری است. درک مردم بومی ابتدا با شیب کاهنده و سپس ثابت و در نهایت با شیب فزاینده رابطه پایداری اقتصادی - توسعه را تعدیل می‌کند (شکل ۷).

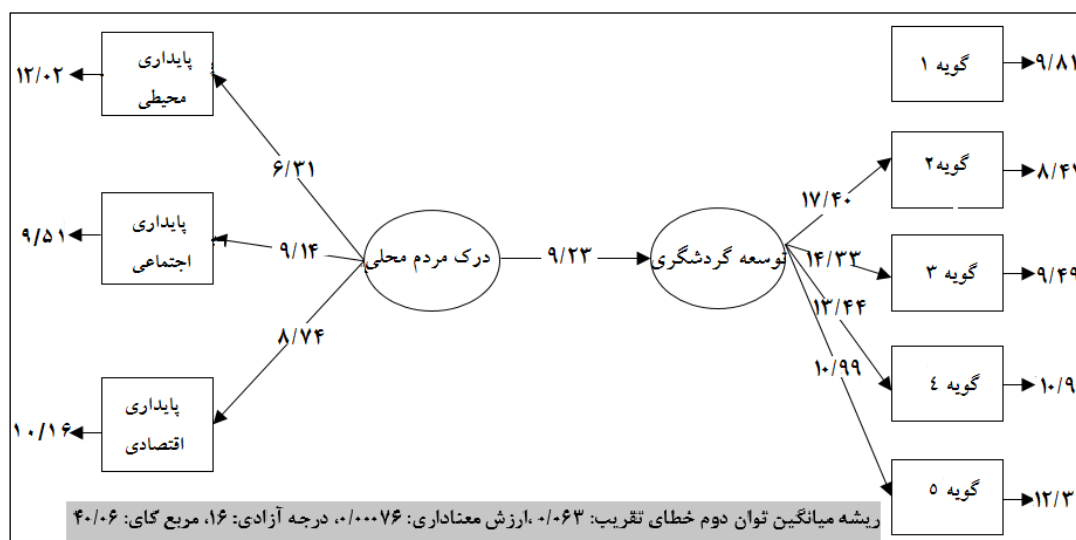
هنگامی که درک مردم محلی پایین است دقیقاً مشابه پایداری اقتصاد، تأثیر این متغیر بر رابطه (پایداری اجتماعی - توسعه گردشگری) با شیب ثابت در حال حرکت است؛ اما این ثابت، زمانی که نگرش مردم محلی بالاست ثابت نبوده و دارای نوسانات رفتاری است. نگرش مردم محلی ابتدا با شیب منفی و سپس شیب فزاینده مثبت رابطه پایداری اجتماعی - توسعه گردشگری را تعدیل می‌کند (شکل ۸).

تعدیل‌گری متغیر درک مردم محلی در هر دو حالت پایین و بالا، دارای رفتار مشابهی است. در این شکل، محور عمودی، متغیر توسعه گردشگری روستایی و محور افقی، نشان‌دهنده متغیر پایداری زیست‌محیطی است. در ادامه، به بررسی تأثیر متغیر پایداری بر توسعه گردشگری پرداخته شده است. در مدل زیر، متغیر پایداری^۱، متغیر مستقل و مکنون برون‌زا و متغیر توسعه گردشگری^۲ متغیر مکنون درون‌زا و وابسته است (شکل ۹).

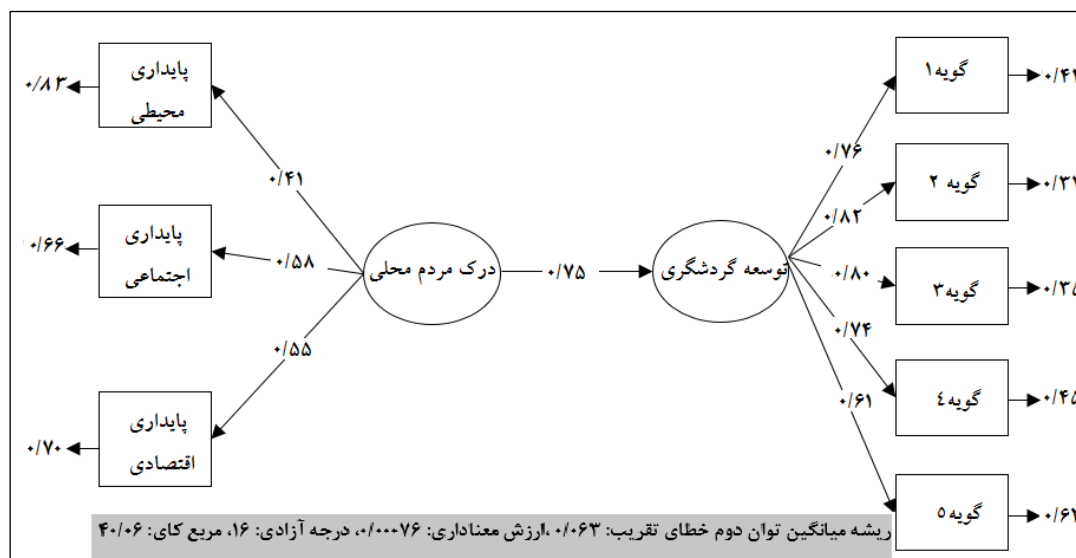

نتایج آزمون مدل ساختاری نرم افزار لیزرل نشان می‌دهد درک مردم بومی با مقدار ۹/۲۳، تأثیر مثبت و معنی‌داری بر توسعه گردشگری روستایی در روستای قلات دارد؛ همچنین مردم بومی بیشترین توجه را بر پایداری اجتماعی (مقدار ۹/۱۴) دارند (شکل ۱۰ و ۱۱).

در شکل ۱۲، ضریب بتا (β)، ضریب رگرسیون و P ، سطح معنی‌داری روابط است. به منظور بررسی برازش مدل مفهومی، از ۸ شاخص متداول به همراه مقدار قابل قبول هر شاخص پیشنهاد شده در پژوهش‌های گذشته استفاده شد (نعمت‌الهی و همکاران، ۱۳۹۵). جهت سنجش برازش مدل‌های تعدیل‌گری، سه شاخص مورد بررسی قرار گرفت: ضرایب متوسط مسیر^۱، ضریب تعیین تعدیل شده^۲ و متوسط عوامل تورم واریانس^۳. بر اساس تناسب مدل ارائه شده توسط کوک^۴ (۲۰۱۱)، در جدول ۵، مدل مفهومی پژوهش حاضر از تناسب خوبی برخوردار است.

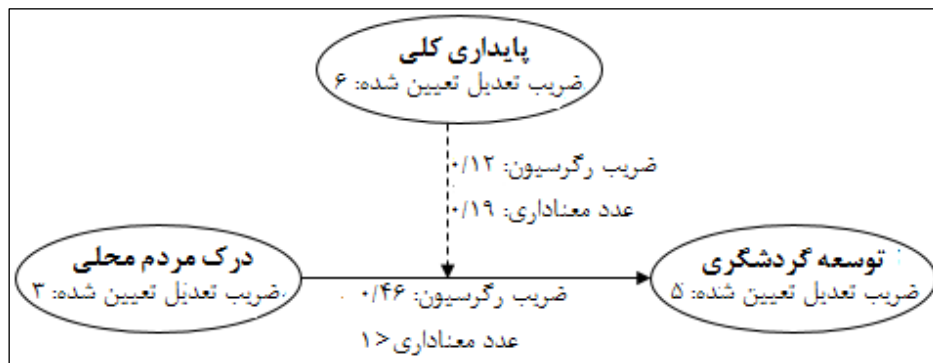

شکل ۱۰. مدل معادلات ساختاری پایداری با نظر گرفتن متغیر تعدیل‌گر در حالت معنی‌داری

شکل ۱۱. مدل معادلات ساختاری پایداری با در نظر گرفتن متغیر تعدیل‌گر در حالت ضرایب استاندارد

- 1- Average Correlations Path
- 2- Adjusted Ratio Significance
- 3- Average Variance Inflation Factors
- 4- Kock

شکل ۱۲. مدل معادلات ساختاری پایداری و توسعه گردشگری با در نظر گرفتن متغیر تعدیل‌گر

جدول ۵. شاخص‌های برازش مدل

مدل وارپ پی. ال. اس.			مدل لیزرل							شاخص‌ها	
متوسط عوامل تورم واریانس	ضریب تعیین تعدیل شده	ضرایب متوسط مسیر	میانگین مجذورات به جای مجموع مجذورات در مدل بالا	ارزیابی مقدار نسبی واریانس و کوواریانس	مقایسه مدل بدون رابطه‌ها	مقایسه مدل بدون رابطه‌ها	مقایسه مدل بدون رابطه‌ها	واریانس باقیمانده و کوواریانس	خطای مجموع مجذورات میانگین		تفاوت فراوانی به درجه آزادی
۵	< ۰/۰۵	< ۰/۰۵	< ۰/۸	< ۰/۸	< ۰/۹	< ۰/۹	< ۰/۹	< ۰/۰۸	< ۰/۰۶	< ۵	استاندارد
۱/۳۹۲	۰/۲۳۸ < ۰/۰۰۳	۰/۱۵۲ ۰/۰۰۱	۰/۹۱	۰/۹۳	۰/۹۸	۰/۹۸	۰/۹۷	۰/۰۴۸	۰/۰۴۸	۱/۸۲	مدل ابعاد پایداری
۱/۰۰۲	۰/۲۲۹ < ۰/۰۰۱	۰/۲۸۹ < ۰/۰۰۱	۰/۹۴	۰/۹۷	۰/۹۹	۰/۹۸	۰/۹۸	۰/۰۳۲	۰/۰۶۳	۲/۵	مدل پایداری

نتایج خروجی نرم‌افزارهای لیزرل و پی. ال. اس. نشان می‌دهد روابط متغیرهای مدل ساختاری پژوهش، بدون در نظر گرفتن متغیر درک مردم بومی به عنوان تعدیل‌گر، همگی تأیید شده‌اند. با توجه به اهداف پژوهش، می‌توان گفت در مرحله اول، پایداری کلی منطقه قلات بر توسعه گردشگری روستایی رابطه معنی‌داری دارد. حتی عامل‌های پایداری کلی که شامل پایداری اقتصادی، اجتماعی و زیست‌محیطی هستند با توسعه گردشگری روستایی رابطه مستقیم و معنی‌داری دارند. با وارد شدن درک مردم محلی به مدل پژوهش، نتایج کمی تغییر می‌یابد. بدین صورت که درک مردم بومی نتوانسته است رابطه بین پایداری کلی منطقه قلات و توسعه گردشگری روستایی را تحت تأثیر خود قرار دهد و این رابطه، با وجود درک مردم محلی تعدیل نشده است؛ افزون بر این، درک مردم محلی نتوانسته است رابطه بین پایداری اقتصادی و زیست‌محیطی با توسعه گردشگری روستایی را تعدیل کند؛ بنابراین، درک مردم محلی در سه مورد نتوانسته است رابطه‌های پژوهش را تحت تأثیر قرار دهد. به طور کلی، می‌توان گفت درک و نگرشی که مردم محلی از توسعه گردشگری روستایی در روستای قلات دارند متناسب با افزایش مزایای اقتصادی آنها و کاهش صدمات زیست‌محیطی مناطق روستاییشان نبوده است؛ به همین سبب، این متغیر نتوانسته است رابطه بین این نوع پایداری را با توسعه گردشگری روستایی تعدیل کند. به علاوه، با وجود اینکه

از نگاه مردم محلی، پایداری اجتماعی روند توسعه گردشگری را سرعت بخشیده است، اما با توجه به برآیند کلی اثرات پایداری، توسعه گردشگری روستایی با توجه به نقش و درک مردم بومی مسیر کندی را طی می‌کند.

بحث

گردشگری از ظرفیت خوبی به منظور کمک به توسعه مناطق روستایی برخوردار است. پژوهش‌های تجربی نشان می‌دهد که همواره در گردشگری از نگرش مردم محلی به عنوان شاخص مناسب بودن توسعه گردشگری نواحی روستایی نام برده می‌شود (لپ^۱، ۲۰۰۷). این عامل، در کنار پایداری نواحی روستایی به عنوان شاخص‌هایی از توسعه نواحی روستایی شناخته می‌شود (برائو^۲، ۲۰۰۸). با توجه به ادبیات پژوهش و مبانی نظری، فرضیات توسعه داده شدند و پرسش‌نامه‌ها بر این اساس طراحی شد، تعداد ۳۸۵ نفر به عنوان نمونه آماری انتخاب و پرسش‌نامه گردآوری شد. پیش از بررسی و آزمون فرضیات روایی و پایایی، ابزار سنجش (پرسش‌نامه) مورد تأیید قرار گرفت. روایی محتوا و صوری پرسش‌نامه با استفاده از نظر خبرگان تأیید شد. به منظور روایی هم‌گرا از مقادیر واریانس استخراج‌شده استفاده شد و برای روایی واگرا از دو روش معیار فورنل و لاکر (مقایسه مقدار واریانس استخراجی با توان دوم همبستگی) و آزمون بار عرضی استفاده شد. نتایج مربوط به روایی نشان داد که پرسش‌نامه از روایی مناسبی برخوردار است. پایایی پرسش‌نامه با استفاده از آلفای کرونباخ و پایایی مرکب مورد سنجش قرار گرفت، مقادیر مربوط در جدول شماره ۱ گزارش شده است و این نتایج نمایانگر پایایی مناسب ابزار سنجش است. مدل‌های اصلی پژوهش با استفاده از نرم‌افزار لیزرل و مدل‌های تعدیل‌گری در نرم‌افزار وارپ پی.ال.اس. ارزیابی شد. شاخص‌های برازش مدل‌ها بر مبنای شاخص‌های استاندارد مورد تأیید قرار گرفت.

پایداری اقتصادی بدون در نظر گرفتن نقش درک مردم بومی، رابطه معنی‌داری با توسعه گردشگری روستایی داشته است. میزان تأثیر پایداری اقتصادی بر توسعه گردشگری برابر با ۰/۲۲ است که با توجه به عدد معنی‌داری ۳/۱۴، این میزان معنی‌دار بود. این بدین معناست که با افزایش یک واحدی در پایداری اقتصادی، رشد و توسعه روستایی به میزان ۰/۲۲ افزایش خواهد یافت. این تأثیر، در نرم‌افزار پی.ال.اس. نیز به میزان ۰/۲۲ بوده است که با توجه به مقدار معنی‌داری آن (۰/۰۱)، رابطه گفته شده مورد تأیید است. این قسمت از پژوهش، هم‌راستا با یافته‌های پژوهش‌های شارپلی (۲۰۰۵) و گیلز و همکاران (۲۰۱۳) بوده است. در این پژوهش‌ها، افزایش منفعت مردم بومی به عنوان رکن اصلی توسعه گردشگری روستایی شناخته شده است؛ و برعکس، کم‌توجهی به نقش مردم بومی و در نظر نگرفتن آنها در تصمیمات روستایی، علاوه بر منزوی کردن مردم، حس بی‌تفاوتی نسبت به ورود گردشگران را افزایش می‌دهد و در بعضی موارد باعث ایجاد خصومت با گردشگران می‌شود؛ همان‌طور که در برخی پژوهش‌های گردشگری روستایی بدان اشاره شده است (استایلیدیس و تریزیدو، ۲۰۱۴؛ آسایش، ۱۳۷۴). پژوهش حاضر نشان می‌دهد که با تأکید و توجه به درآمدزایی گردشگری روستایی، افزون بر رضایت مردم محلی، حس مشارکت و تعهد آنان در تصمیمات زیست‌محیطی تقویت می‌شود و در نتیجه مسیر پایداری عمومی روستا به تعادل نزدیک‌تر می‌شود. مسیری که به شدت بر مسائل زیست‌محیطی و اقتصادی مردم و منطقه وابسته است.

هدف بعدی پژوهش، بررسی رابطه بین پایداری اجتماعی بر توسعه گردشگری بوده است. میزان تأثیر پایداری اجتماعی بر توسعه گردشگری، برابر ۰/۳۴ است که با توجه به عدد معنی‌داری ۵/۹۷، این میزان تأثیر معنی‌دار است. در میان ابعاد پایداری، این بعد دارای بیشترین تأثیر است. این بدین معنی است که با افزایش یک واحدی در

1- Lepp

2- Brau

پایداری اجتماعی، توسعه روستایی به میزان ۰/۳۴ افزایش خواهد یافت. این میزان تأثیر در نرم‌افزار پی.ال.اس. برابر با ۰/۳ است که با توجه به معنی‌داری مورد تأیید قرار گرفته است. این قسمت از پژوهش نیز با یافته‌های استابلیدیس و تریزیدو (۲۰۱۴)، هم‌خوانی نداشته؛ چراکه در پژوهش ذکر شده، با وجودی که اثرات اقتصادی مثبتی به جامعه میزبان وارد می‌شود، اما در عین حال اثرات اجتماعی و زیست‌محیطی گردشگری بیشتر جنبه منفی دارند.

میزان تأثیر پایداری زیست‌محیطی بر توسعه گردشگری برابر با ۰/۱۳ است. با توجه به عدد معنی‌داری ۲/۱۱، این میزان معنی‌دار است. این بدین معنی است که با افزایش یک واحدی در پایداری زیست‌محیطی، توسعه روستایی به میزان ۰/۱۳ افزایش خواهد یافت. این میزان تأثیر در نرم‌افزار پی.ال.اس. مشابه با نرم‌افزار لیزرل برابر با ۰/۱۳ است که با توجه به معنی‌داری مورد تأیید قرار گرفته است. این قسمت از پژوهش نیز با یافته‌های نانکو و گورسای (۲۰۱۲) و نیکولاس و همکاران (۲۰۰۹)، هم‌خوانی داشت؛ چراکه در پژوهش‌های ذکر شده، توجه به بُعد زیست‌محیطی، عامل اصلی توسعه گردشگری روستایی بوده و تصمیم‌گیری‌های مدیریتی درباره محیط زیست، به منظور تحقق ارزش‌های عموم افراد بوده است (نیکولاس و همکاران، ۲۰۰۹)؛ همچنین توجه به بُعد زیست‌محیطی، عامل تشویق توسعه گردشگری روستایی بوده است و بی‌توجهی به آن، مسیر پیشرفت روستایی را کند می‌کند (نانکو و گورسای، ۲۰۱۲)؛ بنابراین، توجه به بعد زیست‌محیطی، گردشگری عاملی تعیین‌کننده در پایداری مناطق بوده است. توجه بسیار به بعد زیست‌محیطی، شرط اصلی توسعه پایدار به شمار رفته است و در پژوهش حاضر نیز این اصل، از پژوهش‌های پیشین پیروی می‌کند.

نتایج پژوهش نشان داد که در روستای قلات، بدون در نظر گرفتن نقش تعدیل‌گری، نگرش مردم محلی، متغیرهای پایداری اجتماعی، اقتصادی و زیست‌محیطی، به ترتیب با ضریب تأثیر ۰/۳۴، ۰/۲۲ و ۰/۱۳، بیشترین تأثیر را در توسعه گردشگری روستایی منطقه قلات دارند.

میزان تأثیر رابطه تعدیل‌گر، با توجه به عدد معنی‌داری ۰/۳۷ (که به مراتب بیش از مقدار استاندارد ۰/۰۱ است)، مورد تأیید قرار نگرفته است. این یافته از ضرایب تأثیر در دو حالت بدون تعدیل‌گر (مدل اصلی) و ضریب تأثیر در هنگام ورود تعدیل‌گر نیز قابل مشاهده است. میزان تأثیر ۰/۲۲ در هر دو حالت به این معناست که با ورود متغیر درک مردم محلی، میزان تأثیر پایداری اقتصادی بر توسعه تغییری نداشته است و این به معنای عدم تأیید فرض تعدیل‌گری درک مردم بومی است. می‌توان گفت: عدم باور مردم مناطق روستایی از مزیت‌های اقتصادی توسعه گردشگری بر رشد و توسعه اقتصادی تأثیر داشته است. درک مردم محلی بر فعالیت‌های سنتی نظیر کشاورزی و باغداری و دامداری نهادینه شده است و کمتر مناطقی به درک کافی در زمینه گردشگری دست یافته‌اند؛ لذا فرهنگ‌سازی و تبلیغات مناسب و ارائه کارگاه‌های کارآفرینی و توجیه مباحث گردشگری و تشریح و ارائه دوره‌های گردشگری نظیر بوم‌گردی در درک آنان از این پدیده تأثیرگذار خواهد بود. شکل ۶ مؤید این بحث است، زمانی که درک مردم بومی افزایش یابد، رشد و توسعه گردشگری به واسطه رشد اقتصادی افزایش چشمگیری خواهد داشت.

بررسی رابطه بین پایداری اجتماعی و توسعه گردشگری روستایی با تعدیل‌گری درک مردم بومی با میزان تعدیل‌گری برابر با ۰/۱۳ نشان می‌دهد که با توجه به عدد معنی‌داری ۰/۰۶، نمایانگر تأیید تعدیل‌گری متغیر درک مردم محلی است. یعنی درک مردم محلی نسبت به توسعه گردشگری روستایی بر رابطه بین پایداری اجتماعی و توسعه گردشگری روستایی تأثیر معنی‌دار دارد و این رابطه را تعدیل می‌کند. افزایش تبادلات مثبت و آگاهی

گردشگران نسبت به دانش گردشگران و بهره‌گیری از برخی رفتارهای مسئولیت‌پذیر گردشگران، عاملی تأثیرگذار و مثبت در گسترش مزیت‌های ورود گردشگران بوده است به گونه‌ای که تعادل عمومی را حفظ می‌کند.

رابطه بعدی، به بررسی تعدیل‌گری درک مردم محلی در رابطه بین پایداری زیست‌محیطی و توسعه گردشگری پرداخته است. مقدار تعدیل‌گری با توجه به عدد معنی‌داری ۰/۱۹ مورد تأیید قرار نگرفت، یعنی درک مردم محلی نمی‌تواند رابطه میان پایداری زیست‌محیطی و توسعه گردشگری را تحت تأثیر قرار دهد. بررسی یافته‌ها نشان می‌دهد درک مردم نسبت به صدمات محیطی ناشی از ورود گردشگران، از حساسیت بالایی برخوردار است و همین حساسیت و ارزش قائل شدن برای محیط‌زیست، نوعی تردید را برای مردم محلی به وجود آورده است و به همین دلیل، رابطه بین توسعه گردشگری و پایداری زیست‌محیطی را تعدیل نکرده است. با مقایسه پژوهش‌های پیشین، می‌توان گفت: عدم بهبود مسائل زیست‌محیطی از نگاه مردم روند پایداری را نیز دچار مشکل کرده است؛ از این رو، درک مردم محلی نسبت به مسائل محیطی عاملی متعادل‌کننده بوده است.

تعدیل‌گری درک مردم محلی در رابطه پایداری اجتماعی مورد تأیید قرار گرفت، اما همان‌گونه که گفته شد، اثرات پایداری اقتصادی و زیست‌محیطی را تحت تأثیر قرار نداد؛ در واقع، می‌توان گفت که با وارد شدن درک مردم بومی به مدل، پایداری اقتصادی نتوانسته است توسعه گردشگری روستایی را تسهیل کند. از نگاه مردم محلی، جنبه‌های اقتصادی توسعه گردشگری روستایی به اندازه‌ای نبوده است که بتوانند درک و نگرش آنها را نسبت به توسعه گردشگری مثبت سازد. نتایج پژوهش نشان داد با وجود تأیید فرضیه سوم مبنی بر تأثیر مثبت پایداری زیست‌محیطی بر توسعه گردشگری روستایی، درک مردم محلی تأثیر پایداری زیست‌محیطی بر توسعه گردشگری روستایی را تعدیل نمی‌کند؛ بنابراین؛ فرضیه ۶ پژوهش، با توجه به تعدیل‌گری نگرش مردم محلی تأیید نمی‌شود. از دیگر نتایج پژوهش، بررسی تأثیر پایداری (متشکل از پایداری اقتصادی، زیست‌محیطی و اجتماعی) بر توسعه روستایی بود. میزان این تأثیر، برابر با ۰/۷۵ بود که با توجه به عدد معنی‌داری ۵/۲۳، این میزان معنی‌دار بود. نتایج نرم‌افزار پی‌ال‌اس. نیز تأییدکننده معنی‌داری این متغیر بود. میزان تأثیر سازه پایداری بیش از تک‌تک ابعاد آن است. در مورد درک مردم محلی در رابطه بین پایداری و توسعه گردشگری، با توجه به خروجی نرم‌افزار پی‌ال‌اس، معنی‌داری تعدیل‌گری درک مردم محلی مورد تأیید قرار نگرفت. با مقایسه این پژوهش با پژوهش‌هایی نظیر سوتاوا (۲۰۱۲) و نیکولاس و همکاران (۲۰۰۹)، می‌توان گفت حتی اگر یک بُعد از پایداری رشد مثبت داشته باشد و دیگر ابعاد رشد قابل توجهی نداشته باشد، نمی‌توان گفت منطقه‌ای دارای پایداری عمومی است. در پژوهش سوتاوا (۲۰۱۲)، توانمندسازی و توجه به نقش مردم محلی کلید توسعه به شمار رفته است و به تعادل همه‌جانبه مناطق روستایی کمک می‌کند. نقشی که در این پژوهش نادیده گرفته شده است.

نتیجه‌گیری

در بیشتر پژوهش‌ها، مردم محلی و نقش‌های مهم آنان، عاملی تأثیرگذار در بهبود گردشگری روستایی است؛ گردشگری، حتی اگر با افزایش تاثیرات اقتصادی همراه باشد، ولی اگر به مردم بی‌توجهی شود و رضایت آنان را برآورده نسازد، باعث کناره‌گیری مردم و تردید در نیت تصمیم‌گیران گردشگری خواهد شد. پژوهشگران بهترین الگوی پایداری توسعه گردشگری را تعادل در سه بُعد اجتماعی، اقتصادی و زیست‌محیطی می‌دانند و البته، عنصر مردم نیز از اهمیت خاصی برخوردار است؛ چراکه همواره فرض بر آن است که مزایای توسعه ابتدا باید به مردم برسد و نقش مشارکتی آنان به اهداف توسعه سمت و سو می‌دهد. بررسی مدل‌های ساختاری پژوهش، بدون در نظر گرفتن تعدیل‌گری و با در نظر گرفتن آن، نشان می‌دهد که سطح مناسب توسعه گردشگری روستایی به شدت

تحت تأثیر پایداری عمومی منطقه است. بُعد اجتماعی پایداری همواره با نقش‌های تبادلی مردم و گردشگران همراه بوده است. در پژوهش حاضر ابعاد اجتماعی پایداری بر روند توسعه گردشگری روستایی کمک زیادی کرده است. از افزایش آگاهی آنان گرفته تا پیوندهای اجتماعی مردم محلی روستا، همگی به ایجاد تعادل پایدار کمک کرده است. با وجود تعادل اجتماعی منطقه قلات، باز هم به دلیل درک مردم محلی از روند توسعه گردشگری و عدم تعادل اقتصادی و زیست‌محیطی از نگاه مردم محلی، پایداری کلی منطقه قلات با مشکل روبه‌رو بوده است. نتایج پژوهش نشان می‌دهد که میزان تأثیر پایداری کلی نسبت به تک‌تک ابعاد (زیست‌محیطی، اقتصادی و اجتماعی) بیشتر است؛ لذا باید توجه داشت که به این سازه، به صورت کلی باید نگرسته شود؛ یعنی رسیدگی به یک بُعد از این متغیر، سبب بروز اختلالات و کند شدن رشد و توسعه در بلندمدت خواهد شد؛ لذا توصیه می‌گردد برای توسعه و رشد روستایی به هر یک از مباحث زیست‌محیطی، اقتصادی و اجتماعی به یک میزان و هم‌زمان توجه شود تا مقدمات رشد و توسعه با رشد فزاینده فراهم گردد. بر اساس نتایج می‌توان گفت بهترین الگوی توسعه پایداری روستایی در پژوهش حاضر، توجه به هر سه بعد پایداری است.

با توجه به نتایج پژوهش می‌توان گفت درک مردم بومی در منطقه قلات به گونه‌ای است که توسعه گردشگری روستایی در منطقه را با کاهش پایداری اقتصادی همراه می‌داند؛ بنابراین، با توجه به اینکه پایداری همه‌جانبه با هم‌پوشانی کامل سه شاخص اصلی اقتصادی، اجتماعی و زیست‌محیطی تحقق می‌یابد، می‌توان گفت که با توجه به درک مردم محلی در این روستا، پایداری عمومی منطقه از سطح مناسبی برخوردار نیست. با توجه به اینکه منطقه قلات در نزدیکی شهر شیراز قرار دارد، می‌توان گفت که منطقه قلات باید از این ظرفیت در راستای افزایش پایداری اقتصادی خود استفاده کند. با مقایسه این جستار با پژوهش‌های دیگر، می‌توان گفت بهترین الگوی توسعه پایداری گردشگری در این پژوهش، توجه به اراده و خواست مردم محلی و مشارکت دادن آنان در تصمیمات مرتبط با گردشگری است. نقشی که در تحقیقات دیگر به آن اشاره شده است. به منظور مقابله با تهدیدات محیطی، بایستی آموزش در رأس تصمیم‌گیری‌ها باشد. آموزش به فروشندگان محلی، صاحبان خانه‌های اجاره‌ای و... در طرز برخورد با گردشگران و توجیه گردشگران به منظور رعایت مسائل محیطی از آن جمله‌اند. دهیاری و یا شورای اسلامی منطقه قلات با برگزاری جلسات دوره‌ای، ضمن توجیه مردم محلی از تأثیرات توسعه گردشگری، از آنان بخواهد تا پیشنهادها و نظرات خود را آزادانه بیان کنند. از جمله محدودیت‌های پژوهش حاضر، می‌توان به این مورد اشاره کرد که یافته‌های حاصل از این مطالعه، به منطقه قلات قابل تعمیم هستند؛ بنابراین، نمی‌توان نتایج آن را به دیگر مناطق روستایی تعمیم داد. محدودیت دیگر این پژوهش مربوط به ابزارهای اندازه‌گیری است. ابزارهای اندازه‌گیری پرسش‌نامه‌ای دارای تعدادی محدودیت ذاتی (خطاهای اندازه‌گیری، عدم خویشتن‌نگری، پاسخ‌های قابل پذیرش اجتماعی و...) هستند. در پیشنهادهای آینده، می‌توان به بررسی و رتبه‌بندی عوامل مؤثر بر جذب گردشگران خارجی در منطقه قلات پرداخت.

منابع

آذر، عادل؛ غلامزاده، رسول؛ قنواتی، مهدی (۱۳۹۱) مدل‌سازی مسیری - ساختاری در مدیریت: کاربرد نرم‌افزار Smart PLS، نگاه دانش، تهران.

آسایش، حسین (۱۳۷۴) اصول و روش‌های برنامه‌ریزی روستایی، چاپ اول، انتشارات پیام نور، تهران.
افراخته، حسن؛ ریاحی، وحید؛ جوان، فرهاد (۱۳۹۴) پایداری اقتصادی سکونتگاه‌های روستایی شهرستان رضوانشهر، فصلنامه علمی - پژوهشی و بین‌المللی انجمن جغرافیای ایران، ۱۳ (۴۶)، صص. ۱۱۷-۹۳.

خاکی، غلامرضا (۱۳۷۸) **روش تحقیق با رویکردی به پایان‌نامه‌نویسی**، مرکز تحقیقات علمی کشور، تهران.
 رستگار، عباسعلی؛ سیاه‌سرانی کجوری، محمدعلی (۱۳۹۴) بررسی تأثیر عوامل شخصیتی مؤثر بر اعتیاد به خرید با اثر
 تعدیل‌گری چشم و هم‌چشمی (مورد مطالعه: دانشجویان دانشگاه سمنان)، **مدیریت بازرگانی**، ۷ (۳)، صص. ۷۲۰-
 ۶۹۹

رکن‌الدین افتخاری، عبدالرضا؛ قادری، اسماعیل (۱۳۸۱) نقش گردشگری روستایی در توسعه روستایی (نقد و تحلیل
 چهارچوب‌های نظری)، **مدرّس علوم انسانی**، ۶ (۲)، صص. ۴۰-۲۳.

رکن‌الدین افتخاری، عبدالرضا؛ مهدوی، داوود (۱۳۸۵) راه‌های توسعه گردشگری با استفاده از مدل SWOT، **ویژه‌نامه
 جغرافیا**، ۱۰ (۲)، صص. ۳۰-۱.

رنجبریان، بهرام؛ زاهدی، محمد (۱۳۸۸) **شناخت گردشگری**، چاپ پنجم، انتشارات چهارباغ، اصفهان.
 ضرغام بروجنی، حمید (۱۳۸۹) **برنامه‌ریزی توسعه جهانگردی، رویکردی هم‌پیوند و پایدار**، چاپ اول، انتشارات
 مهکامه، تهران.

ضیایی، محمود (۱۳۸۸) **جغرافیای گردشگری**، انتشارات پیام نور، تهران.
 ملکی‌مین‌باش رزگاه، مرتضی؛ بلوچی، حسین؛ فارسی‌زاده، حسین (۱۳۹۴) بررسی تصویر مقصد و رضایت از مقصد بر
 نیت‌های بازدید گردشگران، **برنامه‌ریزی و توسعه گردشگری**، ۴ (۱۲)، صص. ۳۳-۱۱.

نعمت‌الهی، مجید؛ نجارزاده، محمد؛ بلوچی، حسین (۱۳۹۵) ارزیابی سطوح پایداری مقاصد روستایی در راستای توسعه
 گردشگری روستایی با تعدیل‌گری تصویر مقصد (مطالعه موردی: دهستان دراک شهرستان شیراز)، **پژوهش و
 برنامه‌ریزی روستایی**، ۴ (۴)، صص. ۱۷۴-۱۵۴.

الوانی، مهدی؛ پیروزبخت، معصومه (۱۳۸۵) **فرآیند مدیریت جهانگردی**، چاپ اول، دفتر پژوهش‌های فرهنگی، تهران.

Bagozzi, R. P., Yi, Y. (1988) On the Evaluation of Structural Equation Models, **Journal of the
 Academy of marketing Science**, 16 (1), pp. 74-97.

Bel, F., Lacroix, A., Lyser, S., Rambonilaza, T., Turpin, N., (2015) Domestic Demand for Tourism
 in Rural Areas: Insights from Summer Stays in Three French Regions, **Tourism
 Management**, 46, pp. 562-570.

Brau, R. (2008) Demand-Driven Sustainable Tourism? A Choice Modelling Analysis, **Tourism
 Economics**, 14 (4), pp. 691-708.

Cohen, J. (1988) **Statistical Power Analysis for the Behavioral Sciences**, Erlbaum Associates,
 Hillside.

Giles, Emma L., Bosworth, G., Willett, J. (2013) The Role of Perception in the Marketing of Rural
 Areas, **Destination Marketing & Management**, 2 (1), pp. 4-13.

Hair, J. F., Anderson, R. E., Tatham, R. L., Black, W. C. (1998) **Multivariate Data Analysis**, fifth
 ed, Prentice Hall, Englewood Cliffs, NJ.

Kock, N. (2011) Using Warp PLS in e-Collaboration Studies: Mediating Effects, Control and
 Second Order Variables and Algorithm Choice, **International Journal of e-Collaboration**. 7
 (3), pp. 1-13.

Lepp, A. (2007) Residents' Attitudes Towards Tourism in Bigodi village, Uganda, **Tourism
 Management**, 28 (3), 876-885.

Nicholas, L. N., Thapa, B., ko, Y. J. (2009) President's Perspectives of a World Heritage Site, the
 Pitons Management Area, **Annals of Tourism Research**, 36 (3), pp. 390-412.

Nonally, J. C. (1978) **Psychometric Theory**, second Edition, Mac Graw Hill, New York.

Nunkoo, R., Gursoy, D. (2012) Residents' Support for Tourism: an Identity Perspective, **Annals of
 Tourism Research**, 39 (1), pp. 243-268.

Pedford, J. (1996) **Seeing is Believing: the Role of Living History in Marketing Local Heritage**,
 In T. Brewer (Ed.), *the Marketing of Tradition* (pp. 13-20), Enfield Lock: Hisarlink Press.

- Radac, A. B; Csoz, I.; Iulianamerce, I.; Matias, C. C.; Dobra, C. I. (2012) The Benefits of Rural Tourism. in Sustainable Rural Development. **International Scientific Symposium**, 14 (4), pp. 369-372.
- Sharpley, R. (2014) Host Perception of Tourism, A Review of the Research, **Tourism Management**, 42 (4), pp. 37-49.
- Snieska, V., Barkauskienė, K., Barkauskas, V. (2014) The Impact of Economic Factors on the Development of Rural Tourism: Lithuanian Case, **Procedia-Social and Behavioral Sciences**, 156, pp. 280-285.
- Štetić, S. (2012) Specific Features of Rural Tourism Destinations Management, **Settlements and Spatial Planning**, 1, pp. 131-137.
- Stylidis, D., Terzidou, M. (2014) Tourism And Economic Crises in Kavala Greece, **Annals of Tourism Research**, 44, 210-226.
- Sutawa, G. K. (2012) Issues on Bali Tourism Development and Community Empowerment to Support Sustainable Tourism Development, **Procedia Economics and Finance**, 4, pp. 413-422.
- Zhang, X. (2012) Research on the Development Strategies of Rural Tourism in Suzhou based on SWOT Analysis, **Energy Procedia**, 16, pp. 1295-1299.